

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ НА ЕКСПОРТНООРІЄНТОВАНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ АПК

Ю.Л. Зборовська

*к.е.н. ст. викладач кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності
Уманський національний університет садівництва*

Розглянуто ймовірні види ризиків в діяльності експортноорієнтованих підприємств АПК та розроблено рекомендації щодо удосконалення системи управління ними.

Ключові слова: ризик, управління, експортний потенціал, ризик-менеджмент, експортноорієнтовані підприємства АПК.

The probable kind of risk in activities of export-oriented agriculture enterprises was considered and the recommendation for improving management it was elaborated.

Key words: risk, management, export potential, risk-management, export-oriented agricultural enterprises.

Постановка проблеми. Підприємницька діяльність як на внутрішньому ринку, так і на зовнішньому супроводжується ризиком. Основними причинами його виникнення є: загострення конкурентної боротьби, нестабільність валюти, зростання цін на енергоносії, обмеженість в сировині, відсутність каналів збуту, не вигідні умови кредитування, політичні чинники. Повністю їх усунути неможливо, тому керівникам необхідно навчитися ними керувати, що передбачає, насамперед, вміння прогнозувати та оперативно реагувати з метою стабілізації економічного стану. Ризик існує в будь-якій галузі економіки, тому й управління ним залежить від специфіки діяльності підприємства та обраної стратегії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми виникнення

ризиків та управління ними досліджували такі науковці як: О.С. Карпенко, Т.В. Цвігн, С.І. Наконечний, І.В. Гончаров, Е.А. Уткін, А.В. Філонов, Л.І. Ріщук та ін. Проте в наукових доробках недостатньо висвітленні питання, щодо удосконалення системи ризик-менеджменту на експортноорієнтованих підприємствах АПК.

Постановка завдання. Метою написання статті є розробка рекомендацій щодо удосконалення системи управління ризиками на експортноорієнтованих підприємствах АПК.

Виклад основного матеріалу дослідження. Передумовою формування експортного потенціалу переробних підприємств АПК є їх міцні економічні позиції на вітчизняному ринку. Максимальний розмір прибутку можна отримати, поєднавши функціонування на вітчизняних та зарубіжних сегментах. З іншого боку, активізація діяльності підприємств на світовому ринку є чинником зміцнення конкурентних позицій на внутрішньому [1, с. 858]. Саме тому на даному етапі розвитку економіки країни урядовим структурам необхідно докласти максимум зусиль для утримання вже досягнутого рівня постачання на внутрішній ринок та обсягів експорту продукції. Важливо також сприяти забезпеченню нових експортних потужностей, що можливо за умови ефективного використання експортного потенціалу, інноваційних механізмів його формування та удосконалення системи управління експортними ризиками на підприємствах-суб'єктах зовнішньоекономічної діяльності.

Існує чимало трактувань категорії «ризик», що перш за все пов'язано зі значною кількістю факторів, які на нього впливають. Вважаємо, що ризик – це ймовірність настання несприятливих подій, що негативно впливають на діяльність підприємства й можуть призвести до часткової чи повної втрати прибутку або банкрутства.

На більшості вітчизняних підприємствах ризик пов'язаний зі страхуванням і таке поняття як «ризик-менеджмент» зустрічається підозріло, в той час, коли воно, як складова теорії управління, з'явилося в США ще в

другій половині XX століття. У цей час на підприємствах утворювалися спеціальні підрозділи та відповідні посади. У Європі дане поняття почали використовувати у 1970-1980 рр., а в Україні – лише починаючи з 1990 р. [2]. Крім того серйозний підхід до системи управління ризиками й нині спостерігається на небагатих вітчизняних підприємствах.

Діяльність експортноорієнтованих підприємств АПК, порівняно з підприємствами, які працюють лише на внутрішньому ринку, пов'язана з подвійним ризиком, який може призвести до суттєвих фінансових втрат: тим, що безпосередньо виникає в умовах функціонування в межах глобальних продовольчих ринків та ризиком впливу національної економіки на експорту сферу. Із ризиками зустрічаються як досвідчені, так і недосвідчені підприємства-експортери. Різниця лише в тому, що підприємства, які вже тривалий час працюють на зарубіжних ринках, розробили власну систему ризик-менеджменту й удосконалюють її. Недосвідчені експортери лише вчаться прогнозувати можливі ризикові ситуації та ефективно управляти ними. Тому на підприємствах, які залучені до зовнішньоекономічної діяльності, варто приділяти більшу увагу та зосереджуватись на системі управління ризиками, порівняно з суб'єктами підприємництва, які орієнтовані на внутрішній ринок.

Ризик залежить не лише від самого підприємства, а й від суб'єктів, з якими підприємство співпрацює: кредитних установ, органів влади, споживачів. Тому ризики експортної діяльності можна поділити на мікроекономічні (пов'язані з внутрішнім середовищем функціонування підприємства) та макроекономічні (визначаються зовнішнім середовищем). До перших варто віднести:

- виробничий ризик: обмеженість у сировині або взагалі її відсутність, ризик збоїв у виробничому процесі;

- організаційний ризик: можливість розриву експортного контракту іноземним партнером та неплатоспроможність контрагента, ризик ненадійності посередника, ризик псування вантажу під час транспортування,

втрата підприємством фінансової стабільності та платоспроможності.

До ризиків впливу зовнішнього економічного середовища відносяться:

- фінансовий ризик: втрата прибутку від коливання валютних курсів, інфляція, девальвація та ревальвація валюти, підвищення відсоткових ставок банками за кредитами, банкрутство банку-кореспондента, різке коливання ціни, непередбачені зміни кон'юнктури зарубіжних ринків;

- економічний ризик: заходи адміністративного регулювання зовнішньоекономічної діяльності України та країн зовнішньоторговельних партнерів;

- ризик форс-мажорних обставин.

Система ризик-менеджменту охоплює всі аспекти діяльності підприємства та використовує різні методи, які можна розділити на три частини [1]:

- фінансування ризику (страхування, створення фінансових резервів);
- зниження ймовірності появи ризику;
- нейтралізація негативних наслідків ризику.

Основними помилками процесу управління ризиками на підприємствах є:

- абсолютна його відсутність;
- недосконале управління процесом прийняття рішень;
- бажання постійно ризикувати;
- обмеження перевірок впливу виникнення ризику на стан підприємства.

Процес управління ризиками на експортноорієнтованих підприємствах повинен включати в себе їх визначення та аналіз кожного ризику зокрема, а також можливі втрати від його виникнення під час здійснення окремої експортної операції, на скільки отриманий прибуток покриє затрати й систематичний контроль (рис. 1, рис. 2).

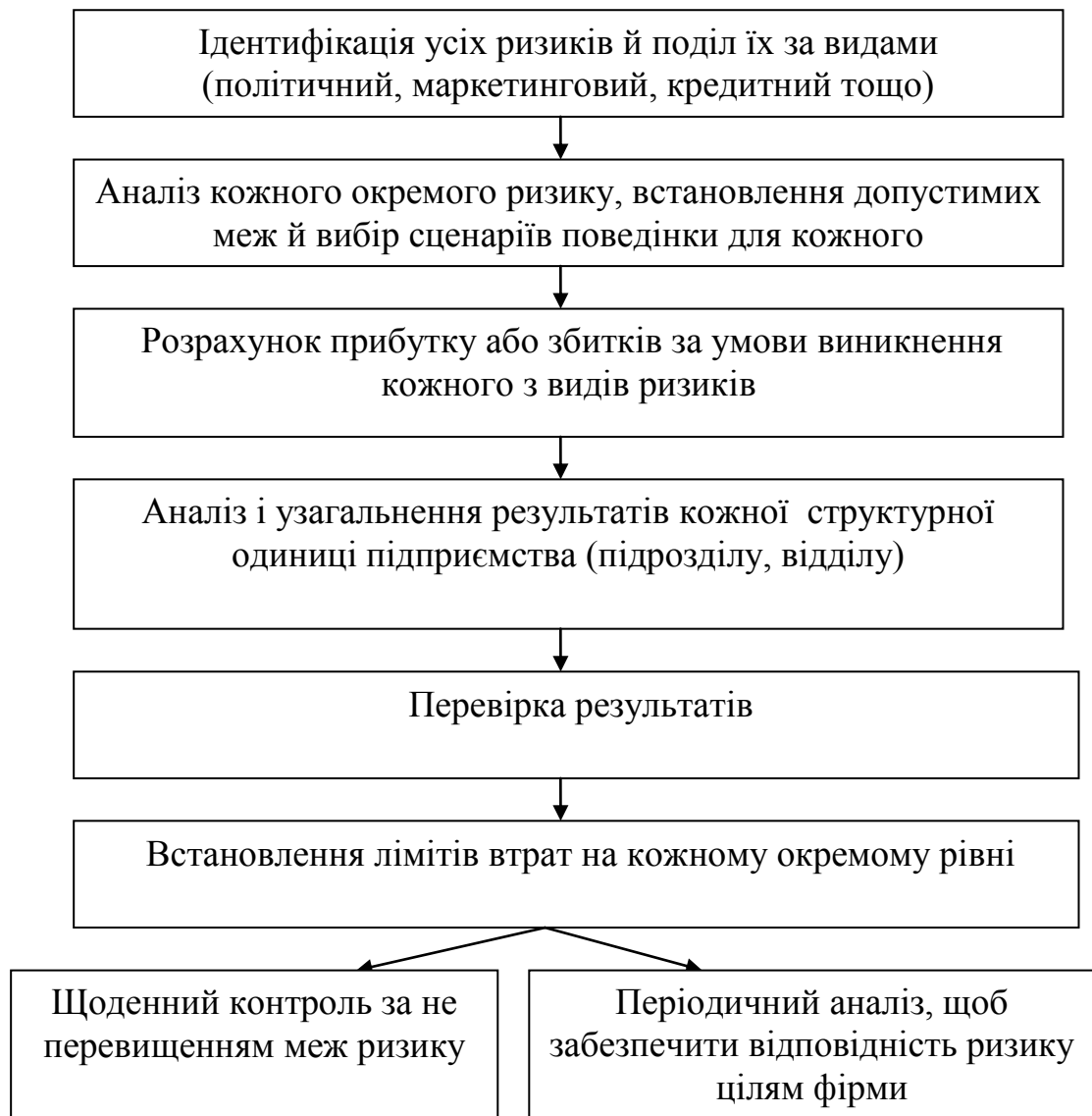

Рис. 1. Процес управління ризиками на підприємствах

За умов глобалізації повністю уникнути ризиків – неможливо. Тому експортноорієнтованим підприємствам АПК важливим є мінімізація їх негативних наслідків. Досить тривалий час на вітчизняних підприємствах ризик не розглядався як загроза, що потребує створення конкретної посади. Проте реальність свідчить про протилежне. З цією метою персоналу підприємств, що відповідає за експортну сферу, необхідно здійснювати діяльність за трьома основними позиціями: моніторинг, прогнозування, заходи уникнення.

1. Моніторинг:

– проведення систематичних маркетингових досліджень (польові та кабінетні дослідження);

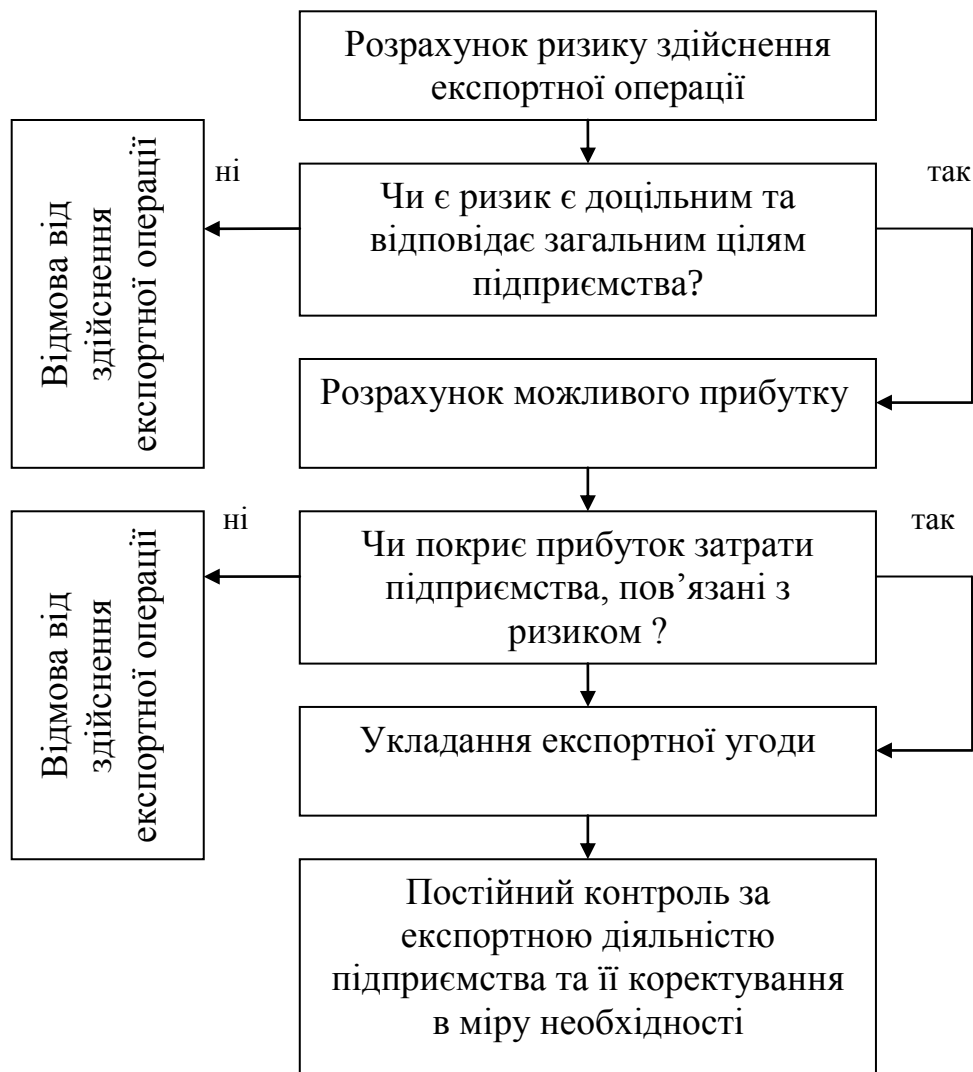

Рис. 2. Алгоритм оцінки ризику від здійснення експортної операції

– збір інформації щодо діяльності зарубіжного партнера, оцінка його фінансово-економічного стану;

– аналіз роботи посередників, їх надійності.

2. Прогнозування:

– прогнозування впливу погіршення політичної ситуації на розвиток зовнішньої торгівлі, стабільність національної грошової одиниці;

– дослідження впливу інтеграційних процесів України на реалізацію експортного потенціалу;

3. Заходи уникнення:

– укладання форвардних контрактів;

– використання авансового платежу та вибір стабільної валюти

платежу;

- використання банківських гарантій;
- встановлення у контракті санкцій щодо невиконання його умов;
- створення власних транспортно-експедиторських підрозділів;
- страхування вантажу.

Найпоширенішими видами ризиків для експортноорієнтованих підприємств є транспортний та валютний ризики. Для запобігання першому підприємці страхують свої вантажі. Валютні ризики доцільно хеджувати, тобто створювати зустрічні вимоги та зобов'язання в іноземній валюті. Найбільш поширеним їх видом є форвардний контракт.

Висновки з даного дослідження. Отже, зважаючи на те, що Україна все більше залучається до глобалізації вітчизняним підприємствам АПК доцільно виходити на більш вищий рівень господарювання – експортний рівень, який є ризикованішим. Чим більш ефективніша система управління ризиками на підприємстві, тим більше воно має можливостей для свого розвитку. Вона включає в себе діяльність пов'язану з моніторингом, прогнозуванням та розробкою заходів уникнення. Оцінка ризику має здійснюватися на кожному етапі укладання експортної угоди. В разі ймовірності отримання фінансових втрат доцільно відмовитись від здійснення експортної операції.

Література

1. Salomon R. Export and Domestic Sales: Their Interrelationship and Determinants / R Salomon, J.M. Shaver // Strategic Management Journal. – 2005. – Vol.26, №1. – P. 855–871.
2. Карпенко О.С. Необхідність розробки і впровадження методик управління ризиками на промислових підприємствах України / О.С. Карпенко // Інноваційна економіка. – 2012. - № 5. – С. 49-51.
3. Филонов А.В. Можно ли выйти сухим из воды / А.В. Филонов [Електронний ресурс.]. – Режим доступу: <http://www.riskinfo.ru/analytics/13/>.